

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd



Teze diplomové práce

**Politické aspekty územní samosprávy.
Účinky volebního systému na výsledek voleb**

Bc. Tomáš Kadlec

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Tato diplomová práce je zaměřena na účinky volebního systému na výsledek voleb. Práce se soustředí na komunální volební systém v České republice. Součástí práce je teoretické vymezení, popsání funkce volebního systému, a především funkce jeho jednotlivých komponent. Práce popisuje možnosti úprav prvků volebního systému. Vybrané úpravy jsou pak aplikovány na hlasování v komunálních volbách v roce 2014 ve vybraných obcích okresu Semily. Závěrem jsou zhodnoceny výsledky, které slouží jako příspěvek do diskuse o disproporcionalitě komunálního volebního systému v České republice.

Klíčová slova: volební systém, územní samospráva, volby, zastupitelstvo obce, mandát, volební metoda, obec

Cíle práce a metodika

Mezi cíle této diplomové práce patří kriticky představit současný komunální volební systém i s jeho možnými úskalími. Dále pak vyzkoušet určitou manipulaci s jednotlivými komponentami systému a sledovat následné dopady. Změny ve volebním systému aplikujeme na hlasování v komunálních volbách v roce 2014 ve třech vybraných obcích v Semilském okrese. Následně budeme tyto změny a jejich účinky analyzovat.

Jedním z předpokladů této práce je disproporčnost současného volebního systému. Budeme se blíže zabírat chováním současného volebního systému v praxi.

Dalším předpokladem je netransparentnost a nesrozumitelnost současného volebního systému. Pokusíme se vhodnou aplikací různých komponent volebního systému najít srozumitelnější podobu volebního systému.

Především je ale cílem této práce přispět k diskusi o volebních systémech a zejména o komunálních volebních systémech. Přesto, že řada odborníků se tomuto tématu věnuje, jedná se o natolik důležitou a komplexní problematiku, že možným změnám musí předcházet opravdu široká diskuse jak mezi odborníky, tak mezi veřejností.

První metodou bude rešerše dostupné literatury k tomuto tématu, zejména pak odborných článků. Další metodou bude zejména aplikace změn vybraných komponent volebního systému na výsledky hlasování posledních komunálních voleb, tedy z roku 2014. Jako zdroj poslouží volební data Českého statistického úřadu. Dopady budou ukázány na třech obcích v okrese Semily. Turnov, jakožto představitel patnáctitisícového města, Harrachov jako město s patnácti sty obyvateli. Třetí obcí je Všeň, malá obec se šesti sty obyvateli. Aplikace zvolených metod bude spočívat ve vlastních výpočtech z dostupných dat, výstupy budou předvedeny v tabulkách.

Na závěr budou výsledky z analytické části zhodnoceny. Tyto výsledky budou následně vhodně interpretovány.

Analýza dat a vyhodnocení výsledků

Ve volebním systému nejde o spravedlnost. Zároveň bude volební systém patrně vždy nějaký způsobem disproporční. Ovšem srozumitelnost volebního systému je ovlivnitelná. Současný volební systém bohužel příliš srozumitelný není. Většina veřejnosti praktické účinky volebního systému nezná. Srozumitelnost volebního systému by tedy měla být předním předmětem k diskusi.

V diplomové práci jsme zmiňovali jednotlivé komponenty volebního systému. Volební obvody, formu kandidatury, strukturu hlasu, uzavírací klauzuli a volební formulí. V práci byla aplikována zejména záměna volební formule. Výsledky hlasování ve zkoumaných obcích byly přepočítány dle dánské volební formule a dle formule Saint-Laguë. Výstup byl pak srovnán s přepočtem současným, tedy dle dělitele d'Hondt.

Můžeme tvrdit, že se potvrdil jeden z předpokladů, tedy že současná podoba volebního systému a zejména volební formule zvýhodňuje spíše silnější strany. Při záměně za výše zmiňované volební formule pak výsledky ukázaly, že více mandátů by získaly naopak slabší strany.

Práce se taktéž zabývala variantou přímo voleného zastupitelstva. Tuto variantu můžeme označit za slovenskou variantu, neboť na Slovensku je tento systém používán. Přepočty zde ukázaly zcela zásadní změny ve výsledcích. V zisku mandátů dominovaly nejsilnější strany, politická moc v obcích byla tříštěna relativně málo. Nicméně toto srovnání musíme brát s rezervou. Dá se předpokládat, že změna celého volebního systému, by mohla mít za následek i změnu volebního chování. Tento systém je ovšem vcelku srozumitelný a jednoduchý. Je to tedy varianta, která se nabízí, pakliže chceme vést změny směrem k pochopení systému u širší veřejnosti. Ještě je vhodné zmínit, že změna tímto směrem by s sebou musela nést i další změny. Hovoříme například o změně kompetencí zastupitelstva či o volbě starosty.

Dále se práce zabývá i preferenčním mechanismem, známým pod označením panašování. Zde je zásadní úskalí současného volebního systému. Aby kandidát v rámci volební strany postoupil na první místo, musí získat alespoň o 10 % hlasů více, než je průměr hlasů na kandidáta v rámci volební strany. To může být pro voliče zrádné. Volební systém se v tomto případě tváří tak, že systém dává hlas svému kandidátovi, ovšem ve skutečnosti podporuje zároveň i jeho volební stranu. V našem pokusu byl tento prvek vypuštěn a hlasy následně

přepočítány, šance kandidáta na získání mandátu tedy nebyla ovlivněna pořadím na kandidátce. Výsledky ukázaly, že v sedmadvacetičlenném zastupitelstvu města Turnov došlo pouze k jediné změně. Stejná situace nastala v případě patnáctičlenného zastupitelstva Harrachova. V případě nejmenší Všeně pak došlo ke třem změnám v patnáctičlenném zastupitelstvu, zde už tedy můžeme vidět vcelku podstatný rozdíl. I tento krok směřuje k transparentnějšímu systému, ovšem omezujeme zde vliv volebních stran na výsledky voleb.

V této práci jsme se zabývali menšími městy a obcemi. Stálo by za úvahu, lépe však za samostatnou práci, zkoumání, zda je vhodné držet jednotný volební systém pro všechna města a obce v České republice. Můžeme předpokládat, že lokální politika v menších obcích může být výrazně odlišná od komunální politiky například hlavního města Prahy. Inspirací může být například sousední Polsko.

Ačkoli je současná podoba volebního systému kritizována a domnívám se, že oprávněně, přesto nelze dát jednoznačné doporučení. I když například Slovenská varianta působí jednodušeji a srozumitelněji, stále se bavíme o tématu, jež by mělo být předmětem široké diskuse. Nejen mezi odborníky, ale také, a to hlavně, především mezi voliči samotnými.

Závěr

Teoretická část práce představila zkoumanou problematiku, přičemž byla uvedena i kritika současného volebního systému. Dá se říci, že byl potvrzen vstupní předpoklad o nesrozumitelnosti volebního systému pro voliče. Analýza na výsledcích hlasování ve vybraných obcích byla provedena. Ukázalo se, že změny jednotlivých komponent mají vliv na účinek volebního systému, přičemž můžeme říci, že současný volební systém je výhodný spíše pro silnější politické strany.

Provedené změny jednotlivých komponent ukázaly, jakým způsobem by mohlo být možné směřovat úpravy volebního systému tak, aby byl více transparentní a srozumitelnější pro voliče. Bylo ovšem uvedeno, že by patrně nestačila pouze úprava jednotlivých komponent ve stávajícím volebním systému. K volebnímu systému je nutné přistupovat jako k celku. Možným úpravám musí předcházet rozsáhlejší diskuse odborníků i veřejnosti.

Tato práce je tedy příspěvkem do této diskuse. Nicméně musíme říci, že problematika komunálního volebního systému je natolik rozsáhlá, že je nutné se tomuto tématu dále intenzivně věnovat. Důležitý krok je především na veřejnosti, na voličích. Volební systém nakonec slouží jim, a mělo by být v zájmu voličů, aby byla podoba volebního systému co nejméně disproportní, a zároveň co nejvíce srozumitelná.

Seznam použitých citací

- BALÍK, S. (2009). *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2908-4.
- BALÍK, Stanislav. *Studie ke komunálním volbám 2010*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 138 s. ISBN 978-80-210-5854-5.
- ČMEJREK, J.; BUBENÍČEK, V.; ČOPÍK, J. (2010). *Demokracie v lokálním politickém prostoru. Specifika politického života obcí v ČR*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3061-5.
- ČMEJREK, Jaroslav. *Obce a regiony*. Praha: Alfa nakladatelství, 2008, 165 s. ISBN 978-80-87197-00-4.
- CHYTILEK, Roman. *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009, 375 s. ISBN 978-80-7367-548-6.
- JÜPTNER, Petr; HUDÁK, Jakub; SVOBODA, Jiří. *Komunální politické systémy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2003. ISBN 80-7308-056-7.
- KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006, 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- ČMEJREK, Jaroslav (2013). Demokratický deficit v lokálním politickém prostoru ČR: možnosti a meze analýzy. *Acta Politologica* 5, 2, 178-186. ISSN 1803–8220.
- LEBEDA, T. (2009). Komunální volby klamou. Krátké zastavení nad problematickými aspekty volebního systému pro obecní zastupitelstva. *Acta Politologica*. Vol. 1, no. 3, s. 332-343. ISSN 1803-8220.
- KOPŘIVA, Radek. 2010. Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách. *Acta Politologica* 2, 3, 3–16.
- ŠEDO, Jakub. (2009). Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 3, s. 344-365. ISSN 1803-8220.

TRÁVNÍČEK, Matěj (2014). Současná podoba a perspektivy volebního systému pro komunální volby v České republice. *Acta Politologica* 6, 2, 212-237. ISSN 1803-8220.

Komunální volby 2014. Volby.idnes.cz [online]. MAFRA, 2015 [cit. 2015-11-25].
Dostupné z: <http://volby.idnes.cz/komunalni-volby-2014.aspx>

Český statistický úřad [online]. ČSÚ, 2015, 24.11.2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Liberecký kraj [online]. Liberec, 2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.kraj-lbc.cz/>

Turnov [online]. Turnov, 2015 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.turnov.cz/>

Volby.cz [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 2015-11-26]. Dostupné z: <http://www.volby.cz/>

Zákon č. 491/2001 Sb., Zákon o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích